

FRANCESC TORRES FAUS *

LA PARTICIÓN DEL TERME GENERAL DEL MARQUESAT DE GUADALEST EN 1750 I LES SEUES REPERCUSSIONS SOBRE L'ESTRUCTURA DE LA PROPIETAT DE LA TERRA

RESUMEN

En el antiguo régimen la unidad básica de las divisiones territoriales valencianas fue el término general. Las sucesivas subdivisiones y segregaciones de los términos generales, así como la evolución del municipio, son el origen del actual mapa municipal del País Valenciano, un tema desconocido por los historiadores. La partición, en 1750, del término general del marquesado de Guadalest en cuatro distritos fiscales, que son el origen de los actuales términos municipales, ha permitido comparar las estructuras de la propiedad de los cuatro pueblos del marquesado antes y después de la partición, sacando una serie de conclusiones metodológicas que afectan a los recientes estudios sobre la estructura de la propiedad de la tierra.

No descobriré cap secret si dic que fou Jaume Pastor qui em va fer conèixer i estimar la Marina, com a tantes altres persones. Junts vàrem compartir moltes il·lusions i projectes, visitàrem el país, férem nombrosos amics i raonarem llargues estones sobre la història, la geografia i la política de la seua comarca. Per tant crec que el millor homenatge que se li pot fer és presentar un treball sobre la seua ben·volguda Marina. Foren precisament Jaume Pastor i Julia Campón els qui varen publicar un dels primers treballs sobre les divisions territorials al País Valencià, la partició del terme general de castell de Calp, feta en el segle XIV. Poc abans de traspasar, treballant a l'Arxiu del Regne de València, li vaig comentar que havia trobat una altra partició d'un terme general de la Marina, aquesta vegada el marquesat de Guadalest, i que caldria publicar-ho. Mai pensàvem, però, que seria en homenatge seu.

---

* Departament de Geografia.

La vall de Guadalest va ésser fins a principis del segle XVII un lloc de poblament morisc, on sols trobem una petita guarnició cristiana en el castell de Guadalest. La conservació del poblament morisc explica en part que la vall romaniguera com una unitat geogràfica, econòmica, administrativa i senyorial.¹ Sabem que Jaume I va atorgar una carta de poblament a la vall de Guadalest, ja que un privilegi posterior de Pere el Gran del 13 d'abril de 1280 manava observar-la (GUINOT, 1991: 394). L'any anterior, el mateix Pere el Gran confirmava el poblament dels musulmans de les muntanyes de la Marina mitjançant un privilegi de 14 de novembre de 1279 (Guinot, 1991: 391). Cal distingir, però, entre els quatre pobles que formaren el marquesat de Guadalest: Beniardà, Benifato, Benimantell i Guadalest, i la baronia de Confrides, si bé tots formaven part del mateix estat senyorial.²

Segons l'actual Llei municipal de 1985, el municipi és una entitat local que es compon de tres elements bàsics: la població, el territori i l'organització. En l'antic règim pot ocórrer, però, que manque algun element, sovint el terme municipal. És el que va ocórrer en el marquesat de Guadalest fins el segle XVIII, on hi va haver un terme general per als quatre pobles. L'explicació d'aquest fet i les seues conseqüències per a l'administració local és el que anem a desenvolupar en aquest treball.

Les actuals divisions territorials locals del País Valencià són la conseqüència d'un llarg procés, el qual comença en el segle XIII i es consolidaria definitivament al segle XIX. La unitat bàsica de les divisions territorials valencianes fou el terme general, que servia de divisió judicial, ja que en el seu territori s'exercia la juris-

---

1. Les primeres notícies que tenim del castell de Confrides són del 29 de maig de 1259, quan fou arrendat a Vidal de Sarrià. A partir d'aleshores aquestes terres romangueren d'una manera o d'altra lligades a aquesta família. Alfons el Liberal va concedir l'11 de febrer de 1286 el castell de Confrides a Bernat de Sarrià. Poc a poc la major part de les terres de la Marina esdevingueren un senyoriu de Bernat de Sarrià (ORTS: 1976). Aquest va donar Confrides i una sèrie d'heretats franques que tenia escampades per la vall a l'infant Pere en 1321. En traspasar Bernat de Sarrià en 1336, aquestes terres passaren a l'infant Pere, fill de Jaume II. A partir de 1343 Pere el Cerimoniós va vendre i recobrar diverses vegades la resta de la vall de Guadalest (QUEREDA: 1978, p. 340), fins que va acabar formant part dels senyorius d'Alfons d'Aragó, el primer duc de Gandia.

Joan Ramon de Cardona i Luna, segon comte de Cardona i Almirall d'Aragó, va maridar amb Joana d'Aragó, filla d'Alfons d'Aragó. Aquest passaria a ésser senyor de Guadalest i Confrides en traspasar el seu cunyat, el segon duc de Gandia. El seu fill, n'Hug de Cardona i Aragó, es convertirà en el primer senyor de la casa de Guadalest en finir son pare en 1423. Posteriorment l'emperador Carles atorgaria l'1 de març de 1543 a Sanç de Cardona i Roís de Liori, besnét del primer senyor, el títol de marquès de Guadalest, el qual va heretar el mateix any el títol d'Almirall d'Aragó. La senyoria de Guadalest va romandre en la branca dels Cardona fins 1707, en què passà a la casa dels Palafox, senyors d'Altea, Calp, Benissa i Teulada (PASTOR: 1991, p. 69).

2. L'origen d'aquesta distinció sembla que es la donació feta per Bernat de Sarrià a l'infant Pere en 1321. Aquesta donació comprenia el lloc de Confrides i una sèrie d'heretats escampades per la vall, i passaria a mans de l'infant en 1336, en traspasar Bernat de Sarrià. Pere el Cerimoniós va vendre a l'infant Pere la resta de la vall en 1356. Aquest doble origen de la titularitat de la vall va provocar posteriorment algun plet amb el Reial Patrimoni, i sembla que pot explicar la distinció que hom fa entre la baronia de Confrides i el marquesat de Guadalest (PLA, 1983: 29).

dicció suprema, i fiscal, ja que els termes generals serviren, en un principi, de divisions fiscals, i posteriorment per organitzar els quarters, les divisions territorials fiscals de la Generalitat Valenciana.³

Els termes generals sovint són una continuació de les antigues divisions territorials musulmanes, si bé moltes vegades foren modificats pels nous pobladors cristians. La subdivisió d'aquests termes generals és un procés lent, com hem dit. El terme del castell de Calp es va partir en el segle XIV (PASTOR, 1986). En canvi el terme general del marquesat de Guadalest ho féu en el segle XVIII. El terme general de la ciutat de Gandia també es va subdividir en aquest segle. D'altres ho faran en el segle XIX, sota els governs liberals, com el marquesat d'Albaida, la baronia de Chiva, el comtat de Buñol, la baronia de Llutxent, la baronia de Palma, el vescomtat de Chelva, etc.

Fins llavors els pobles inclosos en aquests termes generals no tenien terme municipal, com a molt el delmari de la parròquia o un territori fiscal, igual que el que hom demarcaria en el segle XVIII dins dels termes generals de Gandia i el marquesat de Guadalest. Aquest fet, que pot semblar estrany, té la seua explicació històrica. Com ha demostrat Burns (1987: 316), les alqueries musulmanes no tenien un terme demarcat, sinó que el seu territori el formaven les terres que cultivaven els seus veïns. L'existència d'importants estats senyorials al País Valencià va permetre la continuïtat d'aquestes primitives divisions territorials, on sols trobem els termes generals de les ciutats, viles i baronies. Açò explica que nombrosos pobles hagen continuat sense tenir terme municipal fins el segle XIX. El cas de Guadalest és un magnífic exemple d'aquest tipus de divisió territorial musulmana que es va conservar fins el segle XVIII.⁴

1. LA PARTICIÓ DEL TERME GENERAL DEL MARQUESAT DE GUADALEST EN 1750

L'origen de la partició del terme general de Guadalest foren els abusos del governador senyorial en el repartiment de l'equivalent. Els problemes varen començar en 1734, quan Benimantell va tractar de cobrar-li l'equivalent a Joan d'Ordunya,⁵ governador senyorial i alcalde major del marquesat, que a més a més era

3. Són els equivalents de les vegueries i col·lectes catalanes i les sobrejunteries i sobrecullides aragoneses.

4. Des del punt de vista de les divisions eclesiàstiques tenim poques notícies. En principi sembla que en el segle XVI tots els llogarets de la vall de Guadalest depenien de la parròquia de Guadalest. En 1535 es va segregar de Guadalest la rectoria de Beniardà, que comprenia també el lloc de Benifato (SANCHIS: 1922, p. 106). El 14 de juliol de 1765 la parròquia de Benimantell es va segregar de Guadalest (QUEREDA: 1978, p. 344).

5. Les primeres notícies que tenim de la família Ordunya són del segle XVI. Aquesta família va retindre el càrrec de governador senyorial del marquesat durant tot l'antic règim, essent també els Ordunya els majors terratinents de la vall de Guadalest. En abolir-se els senyorius jurisdiccionals en el segle XIX, es varen convertir en una de les famílies de cacics més importants de la Marina (FUSTER: 1991, p. 316).

el major terratinent de la vall. Joan d'Ordunya es va donar de baixa en el padró de riquesa de Benimantell i va inscriure llurs propietats en el de Guadalest, sabedor que el seu ajuntament no li repartiria l'equivalent.⁶

El 7 de juny de 1749 Benimantell presentava de bell nou una petició semblant davant l'Intendent. Aleshores Joan d'Ordunya havia finit i el governador del marquesat era el seu fill, Josep d'Ordunya. Preguntava si els Ordunya havien de contribuir en el repartiment del seu poble com a propietaris o com a terratinents, i quina quota se'ls havia d'aplicar. El síndic de Benimantell explicava que dels quatre pobles que composaven el marquesat, Guadalest era el més sobrat quant al pagament de l'equivalent, ja que en el seu padró de riquesa figuraven tots els terratinents forasters del marquesat. Denunciava que això no era just, ja que tots els pobles tenien dret a cobrar l'equivalent dels terratinents. Benimantell va modificar el padró de riquesa pel seu compte, tot remetent-lo a l'Intendent a principis de juliol.

El 21 de juliol de 1749 Antoni Vicent Mora, alcalde ordinari de Guadalest, denunciava al seu torn els problemes que hi havia en 1749 per al cobrament de l'equivalent. En efecte, en anar a cobrar-lo als terratinents de Sella, es va trobar amb Vicent Bou, el cobrador de Benimantell, que també estava cobrant l'equivalent als terratinents de Sella. Segons l'alcalde de Guadalest l'origen de tot açò eren les quimeres entre els dos pobles, ja que l'equivalent mai s'havia repartit així, i açò afavoria que molts terratinents deixaren de pagar-lo. L'alcalde de Guadalest va instruir el corresponent expedient sobre l'extralimitació de l'alcalde de Benimantell, i va rebre una informació de testimonis sobre el cas.⁷

Al dia següent es va presentar un altra denúncia de Gaietà Aragonés, un gran propietari veí de Benimantell, queixant-se que ja havia pagat l'equivalent en Benimantell, i que ara també li'l reclamava Guadalest, en el padró del qual figurava com a terratinent. Tot seguit l'Intendent va ordenar a l'ajuntament de Guadalest que informara sobre aquest tema.

El 10 d'agost Miquel Joan Mora, síndic de Guadalest, presentava un memorial explicant que el marquesat de Guadalest es composava de quatre pobles: la vila i el Castell de Guadalest, i els llocs de Benimantell, Beniardà i Benifato, que qualificava d'aldees. Per al pagament de l'equivalent, en primer lloc, s'enviava tot el repartiment a Guadalest, el qual ho notificava als altres pobles. Posteriorment ja es varen enviar directament a cada poble. Cada lloc cobrava la quota que li pertocava als seus veïns, d'acord amb el padró de riquesa corresponent. En aquest figuraven totes les propietats dels veïns de cada lloc en tot el terme ge-

---

6. Segons la instrucció de 21 de febrer de 1718 per al cobrament de l'equivalent, tot canvi de domicili hauria d'ésser justificat i aprovat per la Superintendència. Els ajuntaments també podrien permetre el canvi de domicili en casos justificats (Art. 5). Per a l'estudi de l'equivalent cal veure els treballs de Jordi Romeu Llorach (1978) i Jorge Correa Ballester (1986).

7. El mateix féu l'alcalde ordinari de Benimantell. Aquest va instruir un expedient sobre unes bandes de roders que, amb el pretext de cobrar l'equivalent, recorrien la Vall de Guadalest. En realitat eren l'alcalde de Guadalest i deu homes que l'acompanyaven.

neral del marquesat, ja que no hi havia termes municipals demarcats. Per evitar problemes en cas que les terres canviaren de propietari, o bé si el propietari se n'anava a viure a un altre poble, a partir d'un determinat moment les terres inscrites en cada padró de riquesa restaren inamovibles, i continuaven pagant l'equivalent en el lloc originari on es trobaven inscrites al principi. Els terratinents forasters, però, sempre havien pagat l'equivalent en Guadalest.⁸

Pel que feia a la denuncia de Gaietà Bonastre, el síndic de Guadalest va contestar que abans vivia a Guadalest, on tenia terres, i era lògic que pagara l'equivalent allí; en canvi, de les terres que tenia inscrites en el padró de riquesa de Benimantell hauria de pagar l'equivalent en aquest lloc. Segons el síndic de Guadalest, com que sols hi havia un terme general per a tot el marquesat, aquesta era l'única manera que cada poble pagara la seua quota. D'altra manera els veïns de Guadalest i Benifato, molt més pobres que els de Benimantell i Beniardà, n'eixirien perjudicats, ja que la majoria de les terres que figuraven inscrites en els respectius llibres padrons de riquesa havien estat comprades pels veïns de Benimantell i Beniardà, que era on vivien els majors propietaris.

Efectivament, la situació socioeconòmica dels quatre pobles del marquesat era diferent, com ho podem comprovar per les dades que ens aporta el cens de Floridablanca de 1787. Malgrat que la data és un poc tardana, les dades coincideixen amb les afirmacions del síndic de Guadalest, i ens adonem que a Benifato i Guadalest la majoria dels veïns eren jornalers, mentre que a Benimantell i Beniardà trobem un clar predomini dels llauradors.

QUADRE 1
LA POBLACIÓ DEL MARQUESAT DE GUADALEST I LA SEUA ESTRUCTURA
SOCIOPROFESIONAL SEGONS EL CENS DE FLORIDABLANCA DE 1787

	Habitants	Llauradors	Jornalers	Altres
Beniardà	789	201	52	16
Benifato	226	21	125	1
Benimantell	782	120	80	18
Guadalest	512	12	80	23
Total	2.309	354	337	58

8. «En lo antiguo las ordenes de esta Intendencia para la cobranza del equivalente se imbiaban solamente a dicha villa Castillo de Guadalest, de donde emanavan en providencias conducentes para los demás lugares referidos. Después ya se han inviado separadamente dichas ordenes a cada uno de los expresados lugares, por quanto estos no tienen término por estar situados dentro de la referida villa de Guadalest, que es la caveza del estado, los referidos dichos lugares cobran el equivalente a sus respectivos vezinos, assí por los consumos como por las tierras que cada uno de ellos posee, bien que se ha tomado un medio término para guardar igualdad y proporción de que cada un vezino de dichos lugares pague en el lugar de su vezindario por las tierras que tiene en todo el término general, si antes no pagavan a alguno de dichos lugares, pues en este caso aunque el dueño mude de vezindario o las tierras de mano, pagan estas al lugar del dicho marquesado que antes pagavan, empero por lo que mira a los terrathenientes siempre han pagado estos a Guadalest». A.R.V. Intendencia. Processos, 1.004. fol. 10.

A la vista d'açò, el 16 d'agost de 1749 l'Intendent va manar de bell nou a Guadalest que informara sobre la divisió territorial del marquesat. Sis dies després, el 22 d'agost, l'ajuntament de Guadalest explicava a la Intendència que no podia descriure els termes municipals dels quatre pobles perquè aquests no existien. Però per evitar confusions en el pagament de l'equivalent, els quatre pobles arribaren a una concòrdia en 1714, segons la qual cada veí pagaria l'equivalent en el mateix lloc on pagaven les contribucions abans de 1714.⁹ Segons el síndic, si el terme general del marquesat es subdividia en quatre termes municipals, Guadalest n'eixiria perjudicat, ja que els tres majors propietaris tenien llurs terres en Benimantell.¹⁰ Això faria que la quota que haurien de pagar els seus veïns s'incrementara, mentre que la que pagaven els veïns de Benimantell baixaria.

El 8 de setembre de 1749 un decret de l'Intendent ordenava cobrar l'equivalent d'acord amb les relacions que s'havien enviat el mes de febrer, refusant l'enviada Benimantell en juliol, però al mateix temps encarregava a l'alcalde major del marquesat que començara els treballs per a fer la subdivisió del terme general del marquesat.

Josep d'Ordunya va convocar totes les parts per al dia 22, i hom va nomenar els experts que haurien de valorar les terres i cases de tota la vall, fent la relació corresponent. Aquests conclogueren el seu treball el 10 de desembre de 1749, adjuntant també la relació de censos que cobraven les esglésies de Guadalest i Beniardà.¹¹ A principis de 1750 hi hagué un important temporal de pluges, que va provocar nombroses destrosses en la Vall de Guadalest, pel que l'alcalde major va ordenar revisar les valoracions fetes.¹²

---

9. El 15 de setembre de 1713 Joan d'Ordunya va cridar els síndics dels quatre pobles per proposar-los si volien pagar conjuntament, com abans, les contribucions «reaciendose unos lugares a otros, según la posibilidad de haciendas tuviera más al que menos». En principi tothom va estar d'acord en pagar d'acord amb la hisenda de cada lloc. A l'any següent, el 20 de juny de 1714, els representats dels quatre pobles es tornaren a reunir per anul·lar l'acord de 1713, tot acordant que cada lloc pagaria el que li pertocara, sense l'obligació d'ajudar-se uns als altres. D'aquests dos acords se'n va rebre l'escriptura pública corresponent. A.R.V. Escribanies de Cambra, 1803/37. fol. 432-34.

10. Aquests tres propietaris eren: els hereus de Joan d'Ordunya, Francesc Fonda, d'Ontinyent, i Gaietà Aragonés, que vivia a Benimantell.

11. La relació dels censos és la següent: la parròquia de Guadalest tenia carregats un total de 45 censals sobre les terres i cases del marquesat, per un valor total 1.874 lliures. La parròquia de Beniardà tenia carregats un total de 18 censals, que sumaven un total de 420 lliures. La pensió de tots ells era d'un sou per lliura, el que suposava de fet una renda del 5%. El major censalista era la família Ordunya, que responia quatre censals per un valor de 388 lliures.

12. En efecte, entre la documentació apareixen diverses notícies sobre aquest temporal de pluges de l'hivern de 1750, que provocaren sòsides i s'emportaren nombroses terres de cultiu, entre elles l'heretat d'Ondarella, propietat del l'alcalde major. El 29 de gener de 1750 Josep d'Ordunya va manar als experts que revisaren la valoració que havien fet de les terres afectades per les pluges: «atento a que las continuadas lluvias hansido la causa de averse movido una sòsida en la partida de Beneseclí y otra en la de Charch, y abarrancadose y destruidose las mejores tierras del término de esta villa, y no ser fácil poder sus dueños en muchos años reponerlas al prístino valor en que se consideraron al tiempo del justiprecio que antecede».

El 6 de febrer de 1750 Benimantell denunciava a l'Intendent que la relació de les valoracions de totes les cases i terres estava conclosa, però l'alcalde major la retenia per evitar que es fera el repartiment segons els nous padrons. Hom la va reclamar, i el 19 de febrer Josep d'Ordunya la va remetre. El 23 de maig el síndic de Benimantell tornava a sol·licitar que, un cop feta la valoració de totes les propietats immobles, es procedira a subdividir el terme general. Denunciava els abusos que es produïen en el cobrament de l'equivalent, ja que el valor total dels béns immobles de Guadalest era de 54.236 lliures, incloses les propietats dels terratinents, mentre que tan sols pagava 140 lliures d'equivalent; en canvi les de Benimantell sumaven 71.505 lliures i el seu poble pagava 380 lliures d'equivalent, el que suposava més del doble. El mateix dia, un decret de l'Intendent va manar als pobles que, en el termini de nou dies, presentaren les al·legacions que estimaren escaients a l'esmentada valoració. No se'n va presentar cap.

El mes següent, el 14 de juny, el síndic de Guadalest es dirigia de nou a l'Intendent insistint que no calia fer la delimitació dels quatre termes, ja que sempre havia existit un terme general comú per als quatre pobles. Per altra part la demarcació de termes municipals no pertocava a l'Intendent.¹³ A més a més era absurd demarcar els termes municipals als altres tres pobles del marquesat ja que, segons Guadalest, no tenien cap tipus de jurisdicció, sols alcaldes pedanis. En darrer lloc al·legava que això suposava un perjudici molt greu per al marquès, i que les diligències practicades fins llavors de ben poc servien, ja que les terres inscrites en el padró de riquesa de cada poble es trobaven repartides per tota la vall, i per tant s'haurien de redactar padrons nous.

El 8 d'octubre de 1750 el síndic de Benimantell replicava al síndic de Guadalest dient que era del tot necessari demarcar els termes dels quatre pobles, al·legant que el seu alcalde exercia la jurisdicció ordinària, i no la pedania. Dos dies després l'Intendent ordenava enviar un comissionat per subdividir el terme general del marquesat de Guadalest.

El 18 de novembre de 1750 un decret de l'Intendent comissionava a Joaquim Pla, advocat i administrador de la Batlia de l'Olleria, per a fer la partició del terme general. Aquest va començar els seus treballs l'1 de desembre, i el dia tres estava ja designant el nou terme de Benifato. Analitzant la demarcació dels quatre termes municipals, ens adonem que aquesta coincideix amb l'actual divisió territorial.¹⁴

---

13. Efectivament, la demarcació de termes municipals corresponia als senyors, cas d'ésser una baronia, o a la Reial Audiència i el Consell de Castella, en cas d'ésser pobles de reialenc.

14. Cal tenir en compte que aquesta divisió territorial sols tenia efectes fiscals, no pas jurisdiccionals ni administratius, per tant hom no podia considerar-la en principi com a terme municipal. És clar que hom va dividir els 81'07 km² del terme general tenint en compte la població i la riquesa immoble del veïnat de cada poble. A principis del segle XIX, amb la instal·lació dels nous municipis constitucionals, hom va consolidar aquesta divisió territorial, tot convertint-se en els termes municipals dels quatre pobles.

Els dies 3 i 4 de desembre Joaquim Pla va designar el nou territori de Benifato. Aquest començava en el barranc del Baladre, que confrontava amb Confrides, i continuava pel Camí Reial a la Font de l'Arbre, el barranc de Beniqueix, la Penya del'Heura; i continuava després pel camí de Beniardà a Benifato, la Penya de la Gosa, el Port de Tagarina i el terme de Sella, amb el qual afrontava per la Foia dels Pins.

Posteriorment entre el 5 i el 7 del mateix mes es va assenyalar el terme de Beniardà. Per la part meridional afrontava amb el terme designat a Benifato, i des de la Penya de l'Heura continuava pel barranc de la Vella i arribava a l'Arcada del Molí, vora el riu Guadalest; continuava vorejant aquest riu fins el barranc del Pouet (actualment barranc de la Figuera), i continuava per l'esmentat barranc, passant per la Penya dels Moros i la Font Major fins arribar al cim de la serra de Xortà, on afrontava amb el terme de Castell de Castells.

Entre el 9 i l'11 de desembre es va designar el terme de Benimantell. Per la part de ponent hom prenia com a límit els termes assignats a Benifato i Beniardà. En canvi per la part de llevant hom va delimitar el seu terme començant per la Foia de Carrasquer, vora el Camí Reial de Polop, que servia de límit en un tros entre Benimantell i Guadalest; continuava per la partida del Camí Blanc, el barranc de l'Alquesira, les Penyetes d'Ondara, la Font d'Ondarella, el camí de l'Algovada, les Penyes del Rastell de la Foia Blanca, el camí de Callosa al Toll de l'Estret; després baixava pel riu Guadalest fins l'assagador que baixava de Benisiclí, des d'on continuava la demarcació per la Coveta de Migjorn, el Penyó de l'Ombria, la Cova de Sacanyar i la Font Major, en el cim de la serra de Xortà. En darrer lloc es va delimitar el terme de Guadalest els dies 14 i 15 de desembre, que va consistir en repetir els límits que hom havia assignat a Benimantell, que restaven a ponent de Guadalest.

2. LES DIVISIONS TERRITORIALS I ELS CANVIS EN L'ESTRUCTURA DE LA PROPIETAT DE LA TERRA

El segon aspecte que estudiarem és un tema metodològic. Es tracta de veure com afecten les divisions territorials a l'estructura de la propietat de la terra, si hom pren com a marc de referència el terme municipal. Efectivament, al País Valencià trobem que en les dècades dels anys setanta i vuitanta s'han fet un gran nombre de treballs d'investigació al voltant de l'estructura de la propietat de la terra. Açò explica que el País Valencià siga, sens dubte, la comunitat autònoma que compta amb més i millors estudis sobre aquest tema. Hom no ha tingut en compte, però, el tema de les divisions territorials, que afecta directament el marc de referència que hom pren a l'hora de realitzar aquest tipus de treballs: el terme municipal.

¿En quin territori es localitzen les propietats que apareixen inscrites en els capbreus de l'època foral o en els llibres padrons de riquesa del segle XVIII? ¿El

municipi tenia aleshores terme municipal o no? Són preguntes que l'investigador sovint no es fa, i que poden tenir importants conseqüències en els resultats finals del treball, ja que perfectament pot ocórrer que les dades que apareixen en els esmentats documents no facen referència als actuals termes municipals, i per tant són difícilment comparables amb les dades contemporànies. La partició del terme general del marquesat de Guadalest ens ha permès comprovar els efectes que pot tenir la divisió territorial en l'estructura de la propietat de la terra, ja que disposem de les dades anteriors i posteriors de l'esmentada partició.

QUADRE 2
ESTRUCTURA DE LA PROPIETAT DE TOT
EL MARQUESAT DE GUADALEST EN 1749

	Propietaris locals				Propietaris forasters				Total de propietaris				
	Lliures	P.	%	Total	%	P.	%	Total	%	P.	%	Total	%
0/100	124		30'61	6.677	5'01	87	67'44	4.058	16'37	211	39'51	10.735	6'80
100/200	97		23'95	14.019	10'53	20	15'50	2.650	10'69	117	21'91	16.669	10'56
200/400	105		25'92	28.555	21'46	6	4'65	1.360	5'48	111	20'78	29.915	18'95
400/600	32		7'90	18.666	14'03	5	3'87	2.508	10'12	37	6'92	21.174	13'41
600/800	16		3'95	11.439	8'59	6	4'65	4.010	16'18	22	4'11	15.449	9'79
800/1.000	15		3'70	13.595	10'22	1	0'77	800	3'22	16	2'99	14.395	9'12
1.000/5.000	14		3'45	18.883	14'19	3	2'32	3.750	15'13	17	3'18	22.633	14'34
+ 5.000	2		0'49	21.183	15'92	1	0'77	5.645	22'77	3	0'56	26.828	17'00
Total	405			133.017		129		24.781		534		157.798	

La divisió territorial repercuteix directament en la forma de redactar els capbreus i els padrons de riquesa. En efecte, en els pobles sense terme municipal hom inscriví totes les propietats dels seus veïns, independentment de la seua localització dins del terme general on es localitzava el poble en qüestió. En canvi si tenia el terme municipal demarcat, en el capbreu o padró de riquesa s'inscrivien exclusivament les terres compreses dins del seu terme particular, foren dels seus veïns o de propietaris forasters. Açò explica que les dades que hom pot extraure d'aquests documents no sempre facen referència al mateix territori, i per tant que no siguin comparables. És evident que els propietaris de cada poble sempre procuren tenir les seues terres en els partides més properes, i per tant la demarcació del terme municipal no sol distorsionar gaire l'estructura de la propietat. Però no sempre és així.

Ja hem vist que abans de 1749 els quatre pobles de la vall no tenien terme municipal. Hem explicat, també, com es repartien les contribucions. Cada poble tenia el seu llibre padró de riquesa, on sols figuraven els seus veïns i les propietats que tenien en tot el terme general. A partir de determinat moment les inscripcions restaren fosilitzades i, encara que canviaren de propietari o aquest canviara de domicili, continuaven inscrites en el mateix padró de riquesa. Per tant els quatre padrons de riquesa tenien un marc comú: el terme general del marquesat de Guadalest. En canvi els terratinents forasters pagaven tots l'equivalent en Guadalest,

raó per la qual en els padrons dels altres tres pobles no trobarem cap terratinent, tret d'alguna modificació posterior.¹⁵

Per tant, un cop demarcats els termes calia veure com afectava la nova divisió territorial els propietaris de terres i el repartiment de l'equivalent. Efectivament, si les terres d'un propietari havien restat incloses en un dels altres tres termes, automàticament es convertia en un terratinent foraster del respectiu padró de riquesa. El 16 de desembre de 1750 el comissionat va publicar un acte ordenant obrir un expedient per a cadascun dels quatre pobles, tot redistribuint els propietaris i llurs béns immobles segons el lloc on es localitzaven les cases i terres. Aquest expedient serviria de base per als futurs padrons de riquesa. La redistribució dels propietaris segons la nova divisió territorial no es va acabar fins gener de 1751.

QUADRE 3
ESTRUCTURA DE LA PROPIETAT DE LA TERRA
DE BENIMANTELL EN 1749 I 1751

1749					1750											
					Propietaris locals				Propietaris forasters				Total de propietaris			
Lliures	P.	£	Total	£	P.	£	Total	£	P.	£	Total	£	P.	£	Total	£
0/100	46	25'69	2.364	3'73	46	31'29	2.540	7'25	76	63'86	3.517	13'72	122	45'86	6.057	9'97
100/200	43	25'13	6.499	10'36	43	30'61	6.466	18'45	22	18'48	2.988	11'66	67	25'18	9.454	15'57
200/400	53	29'60	15.013	23'90	37	23'17	10.454	29'83	8	6'72	1.890	7'37	45	16'91	12.344	20'33
400/800	16	8'93	11.226	17'86	10	6'80	4.700	13'41	4	3'36	2.130	8'31	14	5'26	6.830	11'25
600/800	4	2'23	3.050	4'85	4	2'72	2.644	7'54	5	4'20	3.400	13'27	9	3'38	6.064	9'95
800/1.000	5	2'79	4.344	7'23	2	1'36	1.800	5'13	-	-	-	-	2	0'75	1.800	2'96
1.000/5.000	9	5'02	12.413	19'75	3	2'04	6.430	18'35	3	2'52	4.063	15'86	6	2'25	10.495	17'28
+ 5.000	1	0'53	7.730	12'30	-	-	-	-	1	0'84	7.630	29'78	1	0'37	7.630	12'56
Total	179		62.821		147		35.034		119		25.620		266		60.704	

QUADRE 4
ESTRUCTURA DE LA PROPIETAT DE LA TERRA
EN BENIFATO EN 1749 I 1751

1749					1751											
					Propietaris locals				Propietaris forasters				Total de propietaris			
Lliures	P.	£	Total	£	P.	£	Total	£	P.	£	Total	£	P.	£	Total	£
0/100	27	45'00	1.470	15'65	26	45'61	1.340	16'22	37	47'4	1.570	13'33	63	46'32	2.910	14'52
100/200	16	26'66	2.330	24'81	19	33'33	2.760	33'17	25	32'0	3.450	29'31	44	32'35	6.190	30'90
200/400	13	21'66	3.050	32'48	8	14'03	2.000	24'21	10	12'82	2.830	24'04	18	13'23	4.830	24'11
400/600	1	1'66	460	4'89	2	3'50	910	11'01	6	7'69	2.720	23'10	8	5'88	3.630	18'12
600/800	3	5'00	2.080	22'15	2	3'50	1.270	15'37	-	-	-	-	2	1'47	1.270	6'30
800/1.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
1.000/5.000	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1'28	1.200	10'19	-	0'73	1.200	5'99
+ 5.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Total	60		9.390		57		8.260		78		11.770		136		20.030	

15. El 6 de febrer de 1750 Benimantell denunciava a l'Intendent que «a causa de hallarse los lugares dedicho marquesado sin separación ni división de término, el lugar del Castillo, también del mismo marquesado, se apropió de todos los terratinientes, cobrando de ellos el equivalente que devian cobrar los demás lugares, con cuya cobranza se completa el cupo del Castillo, quedando sus vecinos libres de la contribución». A.R.V. Intendència. Processos, 1.004. fol. 118.

Basant-nos en les dades de l'estructura de la propietat de la terra de 1749 i 1751, les quals, com hem dit, sols ens ofereixen el valor de les terres, hem elaborat diversos quadres per tal de comparar en cada poble l'estructura de la propietat de la terra abans i després de la subdivisió del terme general, per veure com ha repercutit l'esmentada partició en els diferents grups en què hem subdividit els propietaris.

QUADRE 5
VALOR TOTAL DE LES CASES I TERRES DELS QUATRE POBLES
DEL MARQUESAT DE GUADALEST EN 1749 I 1751,
ABANS I DESPRÉS DE LA SUBDIVISIÓ DEL TERME GENERAL

	1749		1751	
	Veïns Terratinents		Veïns Terratinents	
Guadalest	29.043	25.193	23.541	18.795
Beniardà	41.444	—	31.969	6.628
Benifato	12.130	—	11.932	10.890
Benimantell	71.505	—	26.408	46.636
Total	154.122	25.193	93.850	82.949

El primer que crida l'atenció es l'aparició d'un important nombre de terratinents en tots els pobles del marquesat, molt més quan abans de 1749 sols figuraven com a terratinents els propietaris forasters, i aquests sols els trobem inscrits en el padró de Guadalest. Si analitzem amb detall aquests propietaris forasters, ens adonem que les seues terres estaven valorades en 26.067 lliures, el que suposava el 15'70% del total de les terres de tot el marquesat. No trobem, doncs, una important propietat forastera.

Per llocs, aquestes propietats forasteres eren majoritàriament de Sella (55 en total), Callosa d'En Sarrià (26) i Bolulla (18), tres municipis dels encontorns. La resta eren d'Alacant (5); Confrides (4); Xixona (3); Gorga, Gandia, València i Benilloba, amb dos propietaris; i Ontinyent, Alcoi, Ares del Bosc, Benimassot, Benidorm, Polop, Altea, Finestrat i Múrcia amb un sol propietari. Només hi ha un propietari foraster del qual no s'especifica el lloc de residència. Entre aquests propietaris trobem un dels més grans terratinents de la Vall de Guadalest, Francesc de la Fonda, d'Ontinyent, que tenia un molí i vuit heretats valorades en 5.645 lliures. A part d'aquest, sols trobem tres propietaris forasters que tenen heretats valorades en més de 1.000 lliures: Josep Cerdà, de Sella, amb 1.450 lliures; Domènec Colomer, d'Alacant, amb 1.200 lliures i Llorenç Pérez, amb 1.100 lliures.

A partir de 1751 es trastoca totalment l'estructura de la propietat pel que fa als terratinents forasters. En primer lloc els mateixos propietaris del marquesat esdeveniren terratinents forasters si tenien llurs propietats fora del terme que s'havia assignat al poble on vivien. En segon lloc, en repartir-se els terratinents foras-

ters entre els quatre pobles poden haver-ne duplicats, terratinents que tinguin propietats en diversos pobles, i figuren com a tals en els respectius padrons de riquesa. En total, entre els quatre pobles tenen 384 propietaris forasters (el 51'68% del total de propietaris), i les seues terres tenen un valor de 67.539 lliures (el 43'64% del total de les terres del marquesat).

QUADRE 6
ESTRUCTURA DE LA PROPIETAT DE LA TERRA
DE BENIARDÀ DE 1749 I 1751

1749					1751											
					Propietaris locals				Propietaris forasters				Total de propietaris			
Lliures	P.	%	Total	%	P.	%	Total	%	P.	%	Total	%	P.	%	Total	%
0/100	28	24'77	1.670	4'80	29	27'10	1.540	5'90	61	77'21	2.660	39'77	90	48'38	4.200	12'82
100/200	22	19'46	3.180	9'15	30	28'03	4.370	16'76	9	11'39	1.130	17'19	39	20'96	5.520	16'85
200/400	33	29'20	9.010	25'93	29	27'10	7.440	28'53	7	8'86	1.698	25'38	36	19'35	9.138	27'89
400/600	13	11'50	6.070	17'47	7	6'56	3.510	13'46	1	1'26	420	6'27	8	4'30	3.930	11'99
600/800	9	7'96	6.309	18'16	8	7'47	5.320	20'40	1	1'26	760	11'36	9	4'83	6.080	18'56
800/1.000	4	3'53	3.650	10'50	3	2'80	2.649	10'16	—	—	—	—	3	1'61	2.649	8'08
1.000/5.000	4	3'53	4.850	13'96	1	0'93	1.240	4'79	—	—	—	—	1	0'53	1.240	3'78
+ 5.000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Total	113		34.739		107		26.069		79		6.688		186		32.757	

Evidentment són percentatges molt elevats, i un estudi de l'estructura de la propietat que no tinga en compte l'unitat geogràfica i humana de tot el marquesat pot caure en errors importants. En efecte, el 65'36% d'aquests propietaris forasters són dels mateixos pobles del marquesat, cosa que distorsiona l'estructura de la propietat de 1749, però en canvi reflecteix millor d'altres realitats, com el diferent dinamisme econòmic dels quatre pobles. Ara podem comprovar millor el fet que exposava el síndic de Guadalest, en afirmar que la major part de les propietats dels veïns del seu poble i Benifato havien estat comprades pels veïns de Benimantell i Beniardà. Ho podem veure en el següent quadre:

QUADRE 7
TERRATINENTS FORASTERS QUE VIUEN EN
ELS QUATRE POBLES DEL MARQUESAT DE GUADALEST EN 1751

Pobles	Total de terratinents del propi marquesat			
	Benimantell	Beniardà	Benifato	Guadalest
Guadalest	69	5	3	—
Benifato	18	42	—	1
Benimantell	—	16	6	16
Beniardà	58	—	13	4

Ens adonem que el major nombre de terratinents forasters del marquesat són de Benimantell i Beniardà. En canvi, els propietaris de fora del marquesat han passat de 129 en 1749 a 133 en 1751. Per tant la partició del terme no ha afectat significativament aquest grup de propietaris. Un altre fet que ens permet conèixer la subdivisió del terme general és que la totalitat de les propietats del veïns de Sella es trobaven en el terme assignat a Benimantell; les de Callosa d'En Sarrià es repartien pels termes de Benimantell i Guadalest i les de Bolulla pels termes de Benimantell, Beniardà i Guadalest. És evident que la localització d'aquestes propietats estava en funció de la proximitat del domicili dels terratinents forasters.

El segon aspecte que cal destacar són les modificacions que es produeixen en les freqüències que hem utilitzat en els quadres de l'estructura de la propietat. Ens adonem que la subdivisió del terme general del marquesat provoca una major fragmentació de la propietat. Hi ha un increment del nombre total de propietaris dels quatre pobles, que passa de 534 en 1749 a 743 en 1751, el que suposa un increment del 28'12%. Són els mateixos propietaris, però apareixen repetits en diversos padrons de riquesa, com a conseqüència del fet que llur propietat està repartida en diversos termes municipals. Tots els pobles incrementen significativament el nombre de propietaris, tret de Guadalest, que veuria reduït el seu nombre de 182 a 155, com a conseqüència d'haver perdut el dret a inscriure exclusivament els terratinents forasters.

QUADRE 8
MODIFICACIONS EN L'ESTRUCTURA DE LA PROPIETAT
A CAUSA DE LA SUBDIVISIÓ DEL TERME GENERAL
DEL MARQUESAT DE GUADALEST, TENINT EN COMPTE
ELS PROPIETARIS (P) I EL TOTAL DE LES SEUES PROPIETATS (T).
LES XIFRES VÉENEN EN PERCENTATGES.

	1749				1751			
	Propietaris de menys de 400 lliures		Propietaris de més de 400 lliures		Propietaris de menys de 400 lliures		Propietaris de més de 400 lliures	
	P. %	T. %	P. %	T. %	P. %	T. %	P. %	T. %
Guadalest	85'7	25'1	14'3	74'9	85'2	31'6	14'8	68'4
Benimantell	80'5	38'0	19'5	62'0	88'0	45'9	12'0	54'1
Benitafo	93'3	72'9	6'7	27'1	91'9	69'5	8'1	30'5
Beniardà	73'4	39'9	26'6	60'1	88'7	57'6	11'3	42'4

Pel que fa a les freqüències que hem utilitzat per elaborar els quadres de l'estructura de la propietat, podem veure un comportament diferent entre els dos pobles més dinàmics, Benimantell i Beniardà, i els dos pobles més infeliços, com són Guadalest i Benifato. En efecte, en Benimantell i Beniardà trobem una clara tendència a la fragmentació de la propietat, conseqüència de la fragmentació de

les propietats que abans de 1749 romanien juntes en un mateix padró de riquesa. Aquest increment no supera el 8 % i es produeix en les freqüències més baixes, com són els propietaris de terres de menys de 400 lliures. Concretament serà la freqüència més baixa, els propietaris de menys de 100 lliures, la que s'incrementarà considerablement. En el cas de Benimantell aquests passen de 46 en 1749 a 122 en 1751. Quelcom semblant esdevé en el cas de Beniardà, on passen de 28 en 1749 a 90 en 1751. En canvi el nombre de propietaris de més de 400 lliures tendeix a baixar. Cal tenir en compte que el valor total de la riquesa que s'assignà a Benimantell i Beniardà a penes es va modificar.

En canvi en els altres dos pobles les modificacions són menors. Ja hem comentat la baixada del nombre de propietaris de Guadalest, que també comporta una disminució de la gran propietat en el seu padró de riquesa. Benifato presenta l'estructura de la propietat més minifundista. Cal tenir en compte que la subdivisió del terme general va comportar que a Benifato se li assignaren el doble de terres que figuraven en l'anterior padró de riquesa. Així el valor d'aquestes terres va passar de 9.390 lliures en 1749 a 20.030 lliures en 1751, mentre que en els altres tres pobles va baixar. És evident que en fou el poble més beneficiat. Açò explica que en totes les freqüències de Benifato trobem un increment del nombre de propietaris.

QUADRE 9
ESTRUCTURA DE LA PROPIETAT DE LA TERRA
DE GUADALEST EN 1749 I 1751

1749												
Propietaris locals				Propietaris forasters				Total de propietaris				
Lliures	P.	%	Total	%	P.	%	Total	%	P.	%	Total	%
0/100	23	43'39	1.193	4'57	87	67'44	4.058	16'37	110	60'43	5.251	10'32
100/200	14	26'41	2.010	7'71	20	15'50	2.650	10'69	34	18'68	4.660	9'16
200/400	6	11'32	1.480	5'67	6	4'65	1.360	5'48	12	6'59	2.840	5'58
400/600	2	3'77	910	3'49	5	3'87	2.508	10'12	7	3'84	3.418	6'72
600/800	-	-	-	-	6	4'65	4.010	16'18	6	3'29	4.010	7'88
800/1.000	6	11'32	5.401	20'71	1	0'77	800	3'22	7	3'84	6.201	12'19
1.000/5.000	1	1'88	1.620	6'21	3	2'32	3.750	15'13	4	2'19	5.370	10'56
+ 5.000	1	1'88	13.453	51'60	1	0'77	5.645	22'77	2	1'09	19.098	37'55
Total	53		26.067		129		24.781		182		50.848	

1751												
Propietaris locals				Propietaris forasters				Total de propietaris				
Lliures	P.	%	Total	%	P.	%	Total	%	P.	%	Total	%
0/100	20	42'55	1.124	6'98	60	55'55	2.655	11'31	80	51'61	3.779	9'15
100/200	13	27'65	1.794	11'15	25	23'14	3.563	15'18	38	24'51	5.357	12'98
200/400	6	12'75	1.570	9'75	8	7'40	2.349	10'01	14	9'03	3.919	9'49
400/600	2	4'25	886	5'50	7	6'48	3.410	14'53	9	5'80	4.296	10'41
600/800	3	6'38	2.190	13'61	3	2'77	1.980	8'43	6	3'87	4.170	10'10
800/1.000	1	2'12	900	5'59	2	1'85	1.690	7'20	3	1'93	2.590	6'27
1.000/5.000	1	2'12	1.720	10'69	3	2'77	7.814	33'30	4	2'58	11.254	27'27
+ 5.000	1	2'12	5.903	36'69	-	-	-	-	1	0'64	5.903	14'30
Total	47		16.087		108		23.461		155		41.268	

3. EL PLET ENTRE BENIMANTELL I GUADALEST PER L'EXERCICI DE LA JURISDICCIO ORDINÀRIA

Mentre s'instruïa el plet per la qüestió del pagament de l'equivalent i la subdivisió del terme general del marquesat, Benimantell en va moure un altre contra Guadalest, ara per qüestió de l'exercici de la jurisdicció del seu alcalde ordinari. Ens trobem davant d'un clar exemple d'aplicació arbitrària de la legislació castellana a partir de 1707 i de desconeixement dels Furs, desconeixement que de vegades sembla interessat.¹⁶ En efecte, hom va llevar les competències dels justícies que exercien la jurisdicció alfonsina, i els va convertir en alcaldes pedanis, acaparant l'alcalde major del marquesat tota la jurisdicció, és a dir la família Ordunya.

El marquès de Guadalest va atorgar una carta de poblament per als pobles del marquesat el 22 d'abril de 1611, després de l'expulsió dels moriscos. En el capítol tercer es preveia que hi haguera dos justícies, dos jurats i altres oficials en Benimantell i Beniardà, «returant-se la facultat de per havant poder-ne posar més si convindrà en dits llocs y altres del dit marquesat». En execució d'aquest capítol, el marquès va nomenar els càrrecs municipals per a 1611 en Benimantell i Beniardà,¹⁷ ja que sembla que eren els dos únics llocs que aleshores tenien almenys 15 pobladors, i a partir d'aleshores es presentarien ternes de dos persones per cada càrrec, i el senyor o llur procurador en triaria una. Cal pensar que conforme s'anava repoblant el marquesat hom va anar creant nous oficials en els diferents llocs.¹⁸

El plet va començar en maig de 1749. El marquès d'Ariza va sol·licitar que, mentre no se sentenciara el plet, l'alcalde de Benimantell no exercira la jurisdicció ordinària. La Reial Audiència va estimar la petició del marquès i va prohibir a l'alcalde de Benimantell, mitjançant un acte *quis interim* de 10 de setembre de 1751, l'exercici de la jurisdicció ordinària, però reservant-li tots els drets perquè poguera apel·lar on ho estimara escaient.

16. Durant tot el segle XVIII, sobretot en la segona meitat, trobem nombrosos plets de pobles que volien recuperar la jurisdicció alfonsina, la qual els havia estat sostreta pels alcaldes majors. És el cas dels nombrosos plets dels pobles del ducat de Gandia contra l'alcalde major, o de Millena contra el marquès d'Ariza, els quals hom aportava com a testimoni en aquest plet de Benimantell.

17. Els primers oficials que el senyor va nomenar en el marquesat foren: Joan Llorca, justícia, Joan Torrosella, jurat i Pere Pasqual, mostassaf, tots oficials del lloc de Benimantell; i Gaspar Ripoll, justícia, i Tomàs Joan, jurat i mostassaf, oficials del lloc de Beniardà. A.R.V. Escrivanies de Cambra, 1803/37. fol. 39.

18. La historiografia valenciana no s'ha preocupat gaire per l'estudi del municipi valencià, del qual en sabem ben poc. La complexitat i diversitat de la institució municipal durant l'antic règim complica més encara el seu estudi. Un exemple és el de la jurisdicció alfonsina. Aquesta jurisdicció fou establerta per Alfons el Benigne en les Corts de 1329, i s'atorgava a tot senyor de lloc on hi haguera com a mínim 15 cristians; cas d'ésser mudèjars calien tan sols 7 casats en el terme d'una baronia, i 3 casats si el lloc es trobava en terme de reialenc. Açò va afavorir l'extensió del règim municipal a nombrosos llocs molt petits, i explica en part l'actual xarxa municipal valenciana.

En novembre de 1750 va anar el marquès d'Ariza a València, i Benimantell va tractar d'arribar a un acord amb ell, sense aconseguir-ho. Sembla que el marquès volia acabar amb aquest plet, i va cridar Benimantell perquè enviara els seus síndics a Madrid. Anaren Vicent Bou de Lluís i Ferran Boronat, menor, que arribaren a un acord mitjançant el qual el marquès concedia a l'alcalde de Benimantell l'exercici de la jurisdicció ordinària, i a canvi que Benimantell es comprometera amb una sèrie d'obligacions envers el marquès. El decret del marquès de 23 de maig de 1752 reconeixia el creixement demogràfic i econòmic de Benimantell:

«que el referido lugar de algunos años a esta parte se ha aumentado notablemente, habiendose hecho tal población que se compone de más de ducientos y sesenta vecinos, siendo más numeroso que todos los demás pueblos juntos de dicho marquesado, allandose en el muchas personas de distinción en calidad, posesiones, haciendas y letras...».¹⁹

El marquès reconeixia que Benimantell podia erigir un nou edifici per a l'ajuntament i la presó i que li pagaven més rendes que la resta dels pobles. Sols els mancava l'exercici de la jurisdicció ordinària. Ara el senyor ho concedia al seu alcalde a prevenció amb l'alcalde major, però tan sols pel que feia al nucli urbà; aquest podria jutjar tots els veïns de Benimantell en tot el terme general del marquesat, fora del nucli urbà dels altres llocs, i els forasters que es trobaren dins del nucli urbà. Exceptua de la seua jurisdicció les causes sobre les rendes senyoriales, que exerciria el governador del marquesat mentre no nomenara recaptador en Benimantell; el qual també coneixiria tots els afers sobre pastures i terres de cultiu. En darrer lloc el marquès es reservava el dret d'advocar qualsevol cas quan ho estimara pertinent.

Un dies després, el 7 de juny de 1752 se signava una escriptura d'obligació entre el marquès i els veïns de Benimantell. Aquests s'obligaven a bastir la presó i els edificis necessaris, així com un nou forn; s'apartaven de tots els plets que portaven contra el marquès sobre els drets i les regalies senyoriales; es comprometeren a no cobrar-li l'equivalent al marquès; a exercir la jurisdicció tal com s'havia establert sense tenir en compte la partició fiscal del terme general feta en 1750, sinó allò establert en el decret; el senyor, per la seua part, es comprometia a nomenar un escrivà i un agutzil; en darrer lloc hom preveia que si el senyor revocava la gràcia de la jurisdicció, l'escriptura d'obligació seria nul·la.

El 16 de desembre de 1762 el marquès d'Ariza va decidir que s'observara l'acte del 10 de setembre de 1751, ja que Benimantell no havia respectat la concordia de 1752. En realitat el que havia ocorregut era que Benimantell havia intentat cobrar-li al marquès 80 lliures d'equivalent que li corresponia pagar. Benimantell va demanar una ferma de dret a la Reial Audiència, però res no aconseguí.

19. A.R.V. Escrivanies de Cambra, 1803/37. fol. 336.

El plet va tornar a remoure's en 1803. El 16 d'agost, Antoni Blesa, síndic de Benimantell, presentava una petició en la Reial Audiència on exposava que el poble era molt antic, que aleshores tenia 300 veïns i terme municipal, i que durant l'època foral s'atorgava la jurisdicció alfonsina a tots els llocs de més de 15 cases, cosa que va continuar en vigor després de l'abolició dels Furs en 1707. La nova demanda de Benimantell es fonamentava en la carta de poblament de 1611, i reclamava la propietat de la jurisdicció ordinària, no la possessió. Segons el síndic, la concòrdia de 1752 fou una fal·làcia del marquès, ja que els va imposar unes càrregues sobre un drets que ja tenien. En efecte la jurisdicció alfonsina es competia per llei, no per concessió senyorial. Per tant, era absurda la postura del marquès, ja que era un honor per a la seua casa tenir un alcalde que exercira la jurisdicció alfonsina en Benimantell. Ho justifica pel despotisme i l'autoritarisme dels governadors i alcaldes majors del marquesat, que es valien de la ignorància dels veïns per llevar-los competències. Com a prova d'aquests fets, va recolzar les seues conclusions amb les sentències que recentment havien guanyat Xeraco i Bellreguard contra l'alcalde major de Gandia.

El procurador senyorial evidentment va negar que a Benimantell se li atorgara la jurisdicció ordinària en 1611, i afirmava que sols la va exercir per concessió graciosa del marquès entre 1751 i 1762. Però per no haver respectat Benimantell les condicions establertes en 1752, el senyor els va llevar l'exercici de la jurisdicció ordinària. Segons la carta de poblament tota la jurisdicció se la reservava el marquès, que podia dividir-la, unir-la o suprimir-la a l'igual que ho feia el rei, de qui derivava. En darrer lloc, com a prova va presentar una sentència favorable al marquès d'Ariza per un cas semblant entre Millena, pertanyent a la Vall de Travadell, i l'esmentat marquès.²⁰

El 23 de setembre de 1805 la Reial Audiència pronunciava una sentència favorable al marquès d'Ariza, semblant a la que s'havia pronunciat uns mesos abans en el cas de Millena. Benimantell va apel·lar, però el procés va restar paralytitzat per la guerra contra els francesos. Durant el primer període constitucional, arran de l'aprovació de la Constitució de 1812, tots els pobles del marquesat instal·laren ajuntaments constitucionals, que serien suprimits després de la reacció absolutista de Ferran VII en maig de 1814.

El procés es va reprendre en agost de 1818. El nou síndic de Benimantell, Gaspar Soriano, va repetir les mateixes alegacions que Antoni Blesa. Afirmava que en 1611 Benimantell era un poble de més de 15 cases, «por cuyo respeto le correspondia la jurisdicción alfonsina, que en el dia cuasi se ha confundido con la ordinaria». Segons ell, cap a meitat del segle XVIII, l'alcalde major del marquesat va llevar la possessió de la jurisdicció ordinària a tots els pobles del marquesat,

---

20. En efecte, el 10 de maig de 1805 s'havia pronunciat una sentència de vista favorable al marquès d'Ariza, i en contra de les pretensions de Millena de què el seu alcalde exercira la jurisdicció ordinària. La sentència fou confirmada per un altra sentència de revista del 12 de novembre de 1806. A.R.V. Escribanies de Cambra, 1803/37. p. 422.

el que fou aprofitat pels veïns de Guadalest per aprofitar-se'n sense cap entrebanc de totes els pastures del terme general. Al·legava que només l'important nombre de veïns de Benimantell i el bé públic eren ja una raó suficient per a que el seu alcalde fora ordinari:

«se halla a mayor abundamiento establecido en el derecho que en todos los pueblos donde hay ayuntamiento deba su alcalde y cabeza exercer el mero y mixto imperio, porque de otra suerte seria un cuerpo azéfalo, lo qual en modo alguno se puede permitir...».²¹

La part del marqués no es va presentar en el plet d'apel·lació. Per tant va passar directament a ésser informada pel fiscal, l'informe del qual fou totalment favorable a les pretensions de Benimantell. Segons ell fins i tot es podia prescindir de les proves, «puesto que esta (la jurisdicció) es una de las principales regalías del soberano, y mientras no se presente expresa y literal concesión de la misma, no hay facultades en los dueños para disponer de ella a su arbitrio». I tant la carta de poblament com l'acord de 1752 demostraven que l'alcalde de Benimantell podia exercir la jurisdicció ordinària, i una vegada atorgada el senyor no podia rebaixar-la a pedània. Per fi el 3 d'abril de 1819 es va pronunciar la sentència de revista favorable a Benimantell.

BIBLIOGRAFIA

- BOSCH VILA, Jacinto (1965-66): Notas de toponimia para la historia de Guadalest y su valle. *Miscelánea de Estudios Arabes y Hebraicos, XIV-XV*. Granada: Universidad de Granada.
- CASTELLÓ TRAVER, Josep Emili (1978): *El País Valenciano en el censo de Floridablanca (1787)*. València: Institució Alfons el Magnànim, 474 p.
- CORREA BALLESTER, Jorge (1986): *Impuesto del equivalente y la ciudad de Valencia, 1707-1740*. València: Generalitat Valenciana, 160 p.
- GUINOT RODRÍGUEZ, Enric (1991): *Cartes de poblament medievals valencianes*. València: Generalitat Valenciana, 841 p.
- FUSTER PEREZ, Joaquín (1991): *Baronia de Polop*. Polop: Ajuntament, 583 p.
- ORTS I BOSCH, Pere Maria (1976): *La carta de poblament de Benidorm i l'almirall Bernat de Sarrià*. València: Imp. Setmana Gràfica, 22 p.
- PASTOR FLUIXA, Jaume; Campón Gonzalvo, Julia (1986): *VI Centenari de la partició del terme del castell de Calp i delimitació dels termes de Calp, Benissa i Teulada*. Calp: graf. Tur.
- PASTOR FLUIXA, Jaume; CAMPON GONZALVO, Julia (1991): *Els almiralls d'Aragó. Palau de l'Almirall*. València: Conselleria d'Economia i Hisenda, 192 p.

21. A.R.V. Escritories de Cambra, 1803/37. fol. 470.

- PLA ALBEROLA, Primitivo J (1983): *La población del marquesado de Guadalest en el siglo XVII*. Alacant: Institut d'Estudis Alacantins, 218 p.
- Present i passat de Benimantell*. València: Eliseu Climent ed., 1977. 54 p.
- QUEREDA SALA, José J. (1978): *Comarca de la Marina. Alicante. Estudio de geografía regional*. Alacant: Diputació provincial, 431 p.
- RAMOS, Vicente (1970): *La villa y el castillo de Guadalest. Geografía-historia-bibliografía*. Alacant, 64 p.
- ROMEU LLORACH, Jordi (1978): El equivalente y otras contribuciones en el País Valenciano. *Estudis d'Història Contemporània del País Valencià, 0*. València: Universitat de València, p. 47-78.
- SÁNCHEZ SIVERA, José (1922): *Nomenclator geográfico-estadístico de los pueblos de la diócesis de Valencia*. València: Tip. Moderna, 477 p.

